

Zadání pro semináře ze zvláštní části mezinárodního práva veřejného II
Ak. r. 2007-2008
Diplomatické právo

„Nejlépe je mlčet a zapomenout. A k zapominání
nedojde, postavíme-li lidi před soud.“¹

A. Pinochet převzal moc v Chile dne 11. září 1973 prostřednictvím násilného vojenského puče. V roce 1980 byla schválena nová ústava, která nařizovala prezidentské referendum s jedním kandidátem v roce 1988 a návrat k tradičnímu politickému zřízení v roce 1990. V roce 1989 došlo k uspořádání více kandidátských prezidentských voleb. Nově zvolený prezident P. Aylwin převzal od Pinocheta moc v roce 1990, nicméně ten zůstal na svém postu vrchního velitele armády až do roku 1998. V roce 1998 získal doživotně křeslo v chilském senátu, což mu zajišťoval ústavní dodatek z roku 1980.

A. Pinochet přicestoval na svůj diplomatický pas v roce 1998 do Británie za účelem podstoupení operace. Španělský vyšetřující soudce B. Garzón si v Madridu na tento okamžik načasoval vydání mezinárodního zatykače na Pinocheta. Zatykač se týkal případu chilského státního příslušníka, který byl před lety údajně zadržen v Argentině, předán Pinochetově tajné policii DINA a usmrčen. Po požadavku zatknout Pinocheta následovaly smíšené reakce britského ministerstva vnitra a ministerstva zahraničních věcí.

Okolo případu existovalo od samého počátku mnoho právních i politických nejasností a komplikací. O tom svědčí i fakt, že případ se rozhodoval na třikrát. Po rozhodnutí v případě *Pinochet I* byla Pinochetovými advokáty úspěšně zpochybněna nezávislost jednoho ze soudců – „lordů práva“ (*law lords*). Lordové práva, kteří jako členové Sněmovny lordů zasedají v Nejvyšším soudě, museli rozhodovat potřeť.² Nové rozhodnutí potvrdilo předchozí názor, že diplomatická imunita se nevztahuje na ty, kdo jsou podezřelí ze spáchání zločinů proti lidskosti. Právní argumentace lordů v případě *Pinochet III* se velmi lišila od případu *Pinochet I*. Nicméně výsledek – odejmutí imunity *rationae materiae* – byl stejný. Velmi zjednodušeně řečeno, v případě *Pinochet I* byla imunita odepřena na základě toho, že určité chování, které se kvalifikuje jako zločin podle mezinárodního práva, nemůže být považováno za výkon funkcí hlavy státu. Imunita podle většiny lordů náleží jen těm, kteří vykonávají *legitimní* funkce (hlavy státu či diplomata).

V případě *Pinochet III* se soudci přidrželi formálnějšího výkladu. Zaměřili se především na Úmluvu proti mučení 1984³ (dále jen „Úmluva“) a uznali, že Pinocheta je možné stíhat pouze pokud všechny zainteresované státy (Velká Británie, Španělsko) ratifikovali Úmluvu a pouze za zločiny spáchané od okamžiku ratifikace této Úmluvy. V žádném z článků Úmluvy však nenalezneme zmínku o odstranění imunit. Ve řadě smluvních států Úmluvy k mučení stále dochází, často právě ze strany osob zastávajících veřejné funkce. Paradoxně, Chile se stala smluvní stranou Úmluvy v době, kdy byl Pinochet jejím prezidentem.

Lordové se zabývali otázkou, zda lze tvrdit, že údajná Pinochetova účast na mučení, unášení obětí a na vraždách byly „činy, vykonávané jako součást jeho funkce hlavy státu.“ Většina lordů v případě *Pinochet I* a lordové Hutton a Philips v případě *Pinochet III* nepovažovali mučení za součást výkonu funkcí hlavy státu. Lorda Nichollse uvedl, že je nyní „jasné, že určité druhy chování, včetně mučení a braní rukojmích, jsou nepřijatelné, ať jde

¹ Tak pravil Pinochet tři roky před svým zatčením.

² Více o systému soudnictví ve Velké Británii a dalších státech naleznete na:
<http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=382&d=116763>

³ Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání 1984.

o kohokoliv a opačný závěr by byl výsměchem mezinárodnímu právu. Naopak lordové Slynn a Lloyd, argumentovali, že funkce hlavy státu občas zahrnuje *nezákonné* činy. Lze však namítnout, že tyto činy sice mohou být spáchány v rámci výkonu veřejných funkcí, ale nejde o výkon funkcí *legitimních*. Případ skončil upuštěním od extradičního řízení vzhledem k Pinochetovu zdravotnímu stavu.

Otázky:

- 1) Byla by situace z právního hlediska stejná či odlišná, pokud by o Pinochetovi rozhodoval nějaký *mezinárodní* (trestní) tribunál či soud? Porovnejte z hlediska přiznání/odepření imunit například případ S. Miloševiče před Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii nebo Ch. Taylora před Zvláštním soudem pro Sierra Leone.
- 2) Myslíte si, že lze páchat zločiny podle mezinárodního práva v rámci výkonu veřejných (státních) funkcí (*official acts*), tedy nikoli jako soukromá osoba (*private acts*)? Jaký druh imunity by přicházel v úvahu?
- 3) Jaké další imunity kromě imunit diplomatických je nutno obecně rozlišovat? Jaký smluvní instrument řeší otázku imunit? Najděte relevantní články.
- 4) Porovnejte a vysvětlete rozdíl mezi imunitami *rationae materiae* (funkční imunita) a *rationae personae* (osobní imunita). Aplikujte na případ Pinochet.
- 5) Má z hlediska imunit nějaký význam, zda jde o *úřadující* či *bývalou* hlavu státu (případně diplomata, který již nezastává svou funkci)? Jaký? Pro lepší pochopení porovnejte s případem *Yerodia* ozejměným na přednášce.
- 6) Čtyři z lordů uvedli, že zákaz mučení je součástí mezinárodního obyčejového práva a má povahu kogentního pravidla. Zavazuje tedy všechny subjekty mezinárodního práva, bez ohledu na to, zda ratifikovali Úmluvu proti mučení 1984. Lord Browne-Wilkinson v této souvislosti uvedl: „*I have no doubt that long before the Torture Convention of 1984 state torture was an international crime in the highest sense*“⁴ Z tohoto úhlu pohledu může být obtížné pochopit, alespoň pro kontinentálního právníka, z jakého důvodu hrálo datum ratifikace Úmluvy Velkou Británií tak důležitou roli? Mohla ratifikace Úmluvy hrát roli v souvislosti z extradicí?
- 7) Vysvětlete pojem univerzální jurisdikce a zamyslete se nad jejím případným uplatněním v rámci námi řešeného případu.

Povinná literatura:

- 1) POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J.: *Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část*. Praha, C.H. Beck, 2002.
- 2) Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání 1984
- 3) Vídeňská úmluva o diplomatických stycích 1961
- 4) Níže uvedené výroky

Doporučená literatura:

- 1) WATTS, A.: *The Legal Position in International Law of Heads of State, Heads of Government and Foreign Ministers*. Recueil des Cours 247 (1994).
- 2) CASSESE, A.: *International Criminal Law*, Oxford, Oxford University Press, 2003, str. 264-273.

⁴ Lord Browne-Wilkinson, 38 ILM 581, at 589 (1999).

3) *Ex parte Pinochet* (No. I) (1998), 4 All ER 897.

Pro inspiraci a nalézání právních argumentů se zamyslete nad následujícími výroky:

Sir Artur Watts: „*States are artificial legal persons: they can only act through the institutions and agencies of the State, which means ultimately through its official and other individuals acting on behalf of the State. For international conduct which is so serious as to be tainted with criminality to be regarded as attributable only to the impersonal state and not to the individuals who ordered or perpetrated it is both unrealistic and offensive to common notions of justice.*“

Vattel: „*Head of State who commits murder and other grave crimes is chargeable with all the evils, all the horrors, of the war; all the effusions of blood, the desolation of families, the rapine, the violence, the revenge, the burnings, are his works and his crimes. He is guilty towards the enemy, of attacking, oppressing, massacring them without cause, guilty towards his people, of drawing them into acts of injustice, exposing their lives without necessity, without reason, towards that part of his subjects whom the war ruins, or who are great sufferers by it, of losing their lives, their fortune, or their health. Lastly, he is guilty towards all mankind, of disturbing their quiet, and setting a pernicious example.*“⁵

Lord Lloyd: „*The setting up of these special international tribunals for the trial of those accused of genocide and other crimes against humanity, including torture, shows that such crimes, when committed by heads of state or other responsible government officials cannot be tried in the ordinary courts of other states. If they could, there would be little need for the international tribunal.*“

„*I have no doubt that the crimes of which Senator Pinochet is accused, including the crime of torture, were governmental in nature ... it would be unjustifiable in theory, and unworkable in practice, to impose any restriction on head of state immunity by reference to the number or gravity of the alleged crimes. Otherwise one would get to this position: that the crimes of a head of state in the execution of his governmental authority are to be attributed to the state so long as they are not too serious. But beyond a certain (undefined) degree of seriousness the crimes cease to be attributable to the state, and are instead to be treated as his private crimes. That would not make sense.*“

Naopak Lord Nicholls: „*International law recognises, of course, that the functions of a head of state may include activities which are wrongful, even illegal, by the law of his own state or by the laws of other states. But international law has made plain that certain types of conduct, including torture and hostage-taking, are not acceptable conduct on the part of anyone. This applies as much to heads of state, or even more so, as it does to everyone else; the contrary conclusion would make a mockery of international law.*“

Lord Philips: „*Would international law have required a court to grant immunity to a defendant upon his demonstrating that he was acting in his official capacity? In my view plainly it would not. I do not reach that conclusion on the simple basis that no established rule of international law requires state immunity *ratione materiae* to be accorded in respect*

⁵ Wright, Q.: The Legal Liability of the Kaiser. *American Political Science Review* 13 (1919), str. 120, 126.

of prosecution for an international crime. International crimes and extra-territorial jurisdiction in relation to them are both new arrivals in the field of public international law. I do not believe that state immunity ratione materiae can coexist with them.“